

Her şey birdenbire oldu!

“1941’de yayımlanan Garip’le beraber, tepkilerin odağında olsa da herkesin şiirini yazmaya devam eder Orhan Veli. Melih Cevdet’le yapılan bir söyleşide ‘Orhan Veli, fakir fukara ile boyacılarla, garsonlarla, işçilerle gerçekten dostluk ederdi’ der.”

Tarık ÖZYILDIRIM

Sairliği de sevdası da ölümü de birdenbire oluverir Orhan Veli’nin. Küçük burjuva şairi diyen de olur ona, şiiri yeneden yarattı diyen de. Orhan Veli, 1914’ün ona yakışan en şiirane ayında nisanda, o ma-visiyle, yeşilliyle çok sevdiği İstanbul’da dünyaya gelir. Çocukluğu; Beykoz’da, Beşiktaş’ta, Cihangir’de geçer. Edebiyata, okumaya, yazmaya on yaşında merak salar. Ortaokulda Oktay Rifat’la, lise yıllarında Melih Cevdet’le tanışır. Arkadaşı Muvaffak Sami Onat’a yazdığı bir mektupta kendini şöyle tanıtır: “Ben Orhan Veli. 1914’te doğdum. 1 yaşında kurbagadan korktum. 2 yaşında gurbete çıktım. 7’inde mektebe başladım. 9 yaşında okumaya. 10 yaşında yazmaya merak saldım. 13’te Oktay Rifat’ı, 16’da Melih Cevdet’i tanıdım...”

Lise yıllarında üç arkadaş, Sesimiz adlı bir dergi çıkarır. Herleyen yıllarda Varlık dergisinde şiirlerini yayımlar. Orhan Veli, ilk şiirlerini Mehmet Ali Sel takma adıyla hece ölçüsüyle yazar. 1937’den itibaren yeni bir şiir anlayışına yönelir Orhan Veli. Biçim ve içerik bakımından herkeşce garip-senen şiirlerle karşımıza çıkar. Daha sonra 1941’de Melih Cevdet ve Oktay Rifat’la Garip adlı kitabı çıkarırlar. Orhan Veli, Garip’in ön sözünü bir şiir manifestosu şeklinde kaleme alır. Artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını dile getirir: “Tarihin beğenerek andığı insanlar daima dönüm noktalarında bulunurlardır. Onlar bir ananeyi yıkıp yeni bir anane kurarlar.” Afşar Timuçin’in deyişiyle artık şiir ülkesine bir süre Orhan Veli egemen olacaktır.

‘VEZİN GİTTİ, KAFİYE GİTTİ, MANA GİTTİ’

Orhan Veli, “Kitabe-i Seng-i Mezar” şiirini yayımlar yayımlamaz bütün eleştirileri okularının hedefi haline gelir. Şiire ihanet ettiği öne süren bir kitleyle karşı karşıya kalır Orhan Veli. Yusuf Ziya Ortaç, bu şiir için “Vezin gitti, kafiyeye gitti, mana gitti... Türk şiirinin berecete mısraı diye (yazık oldu Süleyman efendiye!) rezaletini alkışladılar. Ey Türk gençliği! Sizi bu hayasızlığın yüzüne tükürmeye davet ediyorum.” diyerek sertçe eleştirir. Akbaba dergisinde yayımlanan bir kârikatürde ölenin Süleyman Efendi dediği Türk edebiyatının olduğu tasvir edilir. O bunlara kulak asmaz, çünkü o yaşadığı dönemden 100 yıl sonra da anlacağına hesabını yapar.

Aşyan’daki Orhan Veli Kankı heykeli (Fotoğraf: Homonihits/Wikimedia Commons CC BY-SA 3.0)

ÖTEKİNİN ŞİİRİ

1941’de yayımlanan Garip’le beraber, tepkilerin odağında olsa da herkesin şiirini yazmaya devam eder Orhan Veli. Melih Cevdet’le yapılan bir söyleşide “Orhan Veli, fakir fukara ile boyacılarla, garsonlarla, işçilerle gerçekten dostluk ederdi” der.

Emin Özdemir, Orhan Veli için şöyle söyler: “O güne değin yazılmamışları şiirini yazar... Ezilmiş, horlanmış, ötekileştirilmiş insanların şiirini yazar”. Afşar Timuçin de “Şiiri kavga etmez, olay çıkarmaz, birilerini ürkütmez ama belalı gibi durur” der. Şiirinin hamurunu yergiyile, taşla-

mayla yoğurur. Herkese atacak bir taş taşır cebinde yirmi dört saat Orhan Veli. Savaş çığırkanlarından, bürokrasiye; Hitler’den, sahte vatanseverlere herkese bir taşı vardır: “Neler yapmadık şu vatan için! Kimimiz öldükü/ Kimimiz nutuk söyledik.”

‘DEMEK Kİ SEN KOMÜNİSTİN’

Doğaya ve yaşama olan tutkusunu şiir yazma tutkusuyla birleştirir Orhan Veli. Onun gözünde bu dünya yaşanılabilir, sevilir, şiir yazılabilir bir dünyadır: “Deli eder insanı bu dünya/ Bu gece, bu yıldızlar, bu koku, /Bu tepeden tir-

nağa çiçek açmış ağaç”

Bu güzelim dünyada nice kadına gönlünü kaptırır Orhan Veli ve hayatına giren kadınları anlatırken kimi zaman açık seçik oluverir şiiri: “Aynada başka güzelsin/ Yatakta başka;/ Aldırma söz olur diye”

Bu tarz şiirlerin herkesin okumasına uygun olmadığı eleştirileri gelince divan edebiyatından, Halit Ziya’dan örnekler vererek şunları söyler: “O halde onları da okutmamak lazım... İyî! Kitap okutmamak için yeni bir çare bulundu demektir.”

Orhan Veli, 1940’lı yılların sonunda Yaprak dergisiyle birlikte sosyal

konulara daha fazla yer verir. Memet Fuat bu dönem için “Yaprak dergisiyle toplumsal yönü ağır basan bir eylem adamı kimliğine bürünür” der. Bu özelliğini şu dizelerinde açıkça yansıtır: “Açlıktan bahsediyorsun;/ Demek ki sen komünistsin./ Demek bütün binaları yakan sensin./ İstanbul’dakileri sen,/ Ankara’dakileri sen.../ Sen ne domuzsun sen!”

NÂZİM HİKMET İÇİN AÇLIK GREVİ

Orhan Veli, Melih Cevdet ve Oktay Rifat; Nâzım Hikmet’in 12 yıl haksız bir şekilde içeride tutulmasına karşı açlık grevine başlar 1950’nin 11 Mayıs’ında. Grevin ikinci gününde dönemin gazetelerinden Ulus ve Kudret onları Moskova uşaklığı ve vatan hainliğiyle suçlar. Bunun üzerine Orhan Veli açlık grevini bırakarak bu gazetelere karşı “Bir şairin öldürülmesine şair gönlümüz razı olmadığı için sırf onu kurtarmayı istediğimizi belirtmek için iki gün aç olduk.” şeklinde yanıt verir.

Orhan Veli, Nâzım’ı bir ağabey gibi görür onun gibi bir şairin içeride tutulmasına seyirci kalamaz: “Bugün, Avrupa’da tanınmış tek şairimiz var: Nâzım Hikmet... Bizi büyük şairler yetiştiren bir millet olarak değil, büyük şairleri hapislerde sürdüren bir millet olarak tanıyorlar.”

Nâzım Hikmet de Orhan Veli’nin ölümünün ardından onun anısına şiirler okur, şiirler yazar. 1955’te Budapeşte Kent radyosundaki söyleşide “Benim bavulunda Orhan Veli var... Çok genç öldü, yazık oldu ama ölümsüz” der. Aynı söyleşide Veli’nin Sere Serpe, Delikli Şiir Vatan İçin, Cevap gibi şiirlerini okuyarak “Ne güzel Türkçe” der.

‘YÜREKTE MEMLEKET GÖRDÜLER’

Ankara’da belediyenin açtığı bir çukura düştüğünde henüz 36 yaşındadır Orhan Veli, başından yaralanır. İstanbul’a gelir, 2 gün sonra bir öğle yemeğinde arkadaşının evinde rahatsızlanır. 14 Kasım 1950 tarihinde, şair son yolculuğuna erken yaşta yelken açar.

Orhan Veli’nin, 17 Kasım 1950 tarihindeki cenazesinde mahşeri bir kalabalık vardır. Bayazıt Camii önünde insan seli... Tabutu Sirkeci’ye kadar elde taşır. Bütün kitapçılar kepenk kapatmıştır. Akademisyenler, öğrenciler, şairler, ressamlar, gazeteciler... Şiiriyle dalga geçenler bile bu genç şairin ölümüyle sarsılır.

Sabahattin Eyüboğlu nereye gömüleceği konusunda ailesiyle yapılan görüşmeler sonrasında Rumelihisari’de karar kıldığını belirtir. Onun “Urumelihisari’na oturmuzum/ Oturmuş da bir türkü tutturmuşum” mısraları vasiyeti olarak kabul edilir.

Çocukluğunu beraber geçirdiği kadim dostu Halim Şefik’in “Otopsi” şiiriyle veda edelim Türk şiirinin aykırı, haylaz bir o kadar bizden biri olan şairine: “Morgda açılınca kafatası/Doktor beyler neyi gördüler/ İndirince tenkafesini beşteri/ Doktor beyler yürek gördüler/ Yürekte ne gördüler/ dersiniz/ Yürekte memleket gördüler/ Dünya gördüler/ Bir de dost gördüler.”

**Orhan Veli, Bütün Şiirleri, Yapı Kredi Yayınları 65. baskı İstanbul 2023*